

AVİM
AVRASYA İNCELEMELERİ MERKEZİ
CENTER FOR EURASIAN STUDIES

TÜRKLERİN BİRLİĞİ VE BİRLİK DUYGUSUNUN SANCISI - 21.11.2021

Alparslan ÖZKAN

-

Blog No: 70
26.11.2021

Alparslan ÖZKAN**

Türklerin birliği; tarihin pek çok döneminde boylar arası ve dış dünyayla ilişkiler sonucunda gelişen doğal bir örgütlenme biçimidir. Türk Kağanlığının oluşumu, Timur Devleti ve benzeri birçok kurumsal yapının tarihsel varlığı rastlantısal değildir. Bir dış kuvvete dönük tehdit algısı, boylar arası rekabette üstün gelme çabası gibi nedenler, Türk uygarlığını bütünleştiren devinimleri artırmış ve sonuçta kadim devletler ortaya çıkmıştır. Ancak bu kadim birliklerle yerleşen ve anlam kazanan Türk kimliğinin önemini kavrarken, boyların ve çeşitli siyasi adlandırmaların da Türk halkları için tarihsel önemini göz ardı etmemek gerekir.

Tarihi önemini bugün de koruyan bu gerçeğe, Türk Devletleri Teşkilatından geleceğe dönük beklenti ve umutlar doğrultusunda tekrar dikkat çekilmelidir. Tarihte nasıldıysa, bugün de bütün Türkler arasında yükselen bir kurumsal yapının Türk kimliğine duyulacak aidiyet duygusunu yeşertmek için üzerine düşen görev, bu kimliği diğer kimliklerin reddiyle yükseltmeye çalışmamasıdır. Çünkü yerel kimlikler, Türk kimliğinin karşıtı değil yol arkadaşıdır.

Birlik Sancısı

Birlik duygusu ister birey ister toplum temelli olsun sancılıdır. Yeni bir cemiyete katılmak, yeni insanlarla tanışmak, hanesine yeni bir üye katmak veya ev değiştirmek, kişiyi

başlangıçta yoğun bir şekilde sancılar. Bu sancı, insanın ilkin duyularla algıladığı ve böylece alıştığı dünyayı değiştirmekte gösterdiği dirençle ilgilidir.

Kişinin aldığı bu vaziyet, toplumlar için de benzer özellikler göstermektedir. Tarihte devletleşmek, bir toprağı yurt edinmek veya yurt edinilen toprağı kaybetmek, hemen her toplum için zorlu ve harp şartlarında gerçekleşmiştir. Bu şartlar altında oluşan yeni siyasal kimlikler, toplum olma duygusunu sancılayan en önemli nedenlerdendir.

Türk halkları özelinde bu siyasal kimliklerin ortaya çıkışı; Osmanlı, Özbek, Nogay veya Tıva kimlikleri üzerinden örneklendirilebilir. Bu kimlikler, kendi tarihsel ve coğrafi şartları içinde üstün gelme ve birlik kurma arayışlarıyla şekillenmiştir. Örneğin, 16. yüzyılda küçük bir grubun öncülüğünde oluşan Özbeklik,[1] başlangıçta yalnızca bir siyasi iktidar kimliği olarak ortaya çıkmış ve siyasi elitlerin yönetimindeki halk, yerelde Türk olarak tanımlanmaya devam etmiştir.[2]

Görüldüğü üzere, üstyapı araçlarıyla seçkinlerin tekelinde varlık bulan kimlikler, halkları birden etki altına alamamıştır. Siyasi gruplarca oluşturulan ve başlangıçta hiçbir etnik anlam taşımayan kimlikler, varlığını toplum tabakalarına ancak zamanla ve mutlaka getirdiği birçok toplumsal sancıyla kabul ettirebilmiştir. Bu ve benzeri birçok örnek, Türk baskın coğrafyalarda doğan kimliklerin uzun tarihsel kökenine ve geçiş süreçlerinin zorluklarına işaret eder. Bu nedenle gelecekte yapılacak bir Türk kimliği vurgusu, Türklüğün siyaseten şekillenen bir kimlik olmadığı ve yaşayan bütün Türk halkları için tarihin olağan akışı içinde vücut bulmuş doğal bir adlandırma olduğu düşüncesinden hareketle yapılmalıdır. Bu noktada, Türkistan adının kendinde yaşayan Türklüğün varlığı, 20. yüzyılda dış dünya kaynaklı bir tehdit söz konusu olduğunda gösterilen ortak tepkilerde aranabilir.

20. yüzyılın erken dönemi, Türkistan için bir isyanlar çağıdır. 1916 Türkistan İsyanı, Bekler Hareketi, kolektifleştirmeye karşı gösterilen direnç; Türk halklarının birçoğunun ortak tepkisi sonucu cereyan etmiştir. Diğer yandan geliştirilme uğraşındaki ortak alfabe ve dil kullanımı, entelektüel bir özdeş birikim oluşturulmasında etkin olmuştur. Türk kimliğinin halk hareketleri ve entelektüel özdeşlikteki yeri, gösterilen her türden dirence pan-Türkist suçlaması yapılmasından kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Ancak değişen şartlar, Türk kimliğinin parlayan yıldızını söndürmüş ve Sovyetler Birliğinin baskın gücü, pan-Türkist aydın bir neslin kıyımıyla Türk kimliğine duyulacak ortak aidiyet duygusunu nesiller ve halklar arasında yarattığı boşluklarla engelleyebilmiştir.

20. yüzyılda yaşanan bu olaylar, Türk kimliğine duyulan aidiyet duygusunun salt bir yabancı müdahaleyle engellendiği sonucuna bizi ulaştırmamalıdır. Evet, Sovyet toplum mühendisliği, ortak bir aidiyet duygusu yaratmaya kalkışan Türk unsurlar arasına yerleştirdiği nifaklar ve yaptığı bozgunla birlik çabalarını engellemiştir. Ancak bu durum, Türk kimliği çatısındaki çeşitli kimliklerin 20. yüzyılda biçimlendiği sonucunu doğrulamaz. Yukarıda özetle anlatılan ve yüzlerce yıllık geçmişi olan kimlikler, bizim tarihsel gerçekliğimizdir. Sovyetler Birliği yalnızca, tarihsel ayrılıklardan yeni ayrılıklar çıkartmış; Türk halklarının farklılıklarını besleyen politikaları etkin bir biçimde yürürlüğe koymuştur.

Türk Devletleri Teşkilatına bu noktada düşen görev, yabancı devletlerin siyasi ve

ekonomik yaptırımlarla Türk birliğini bugün de engellemek isteyeceğini tarihten ders çıkararak bilmek ve Türklüğe olan ortak aidiyet duygusunu, ince dokunmuş kültür politikalarıyla temellendirmektir. Bunu yaparken dikkat edilmesi gereken, tarihsel süreç içerisinde oluşmuş farklı Türk kimliklerinin değerini kavramak ve onları ortak paydada buluşturmaktır. Ayrılıklardan çıkması muhtemel yeni ayrılıklar bu yolla engellenebilir.

Türklüğün Bugünü

Türkiye tarihini, yukarıda söz edilen, Türk Kimlikleri Tarihi diye adlandırılabilecek süreçten ayrı tutmak gerekir. Çünkü Türkiye Türklerini soyca oluşturan baskın Oğuz unsuru, uzun devlet ve imparatorluklar döneminde vurgusunu yitirmiş ve Türkiye Türkleri, Osmanlının son dönemi ve yeni kurulan cumhuriyetle birlikte hem vatandaşlık hem de soy bağlamında kimlik tanımını Türk adıyla yapmıştır. Bu nedenle Oğuzluk vurgusunu belki de ancak Azerbaycan ve diğer Oğuz Türkleriyle ilişkilerde sembolik bir kültürel değer olarak gözlemleyebiliriz.

Ancak bu durum; Kazaklık, Özbeklik, Tatarlık, Tıvalık ve farklı siyasal koşullarda varlık bulan tanımlamalar açısından farklıdır. Sürekli olarak vurgulanacak Ancak siz Türksünüz vurgusu, kimliklerimizin birbirinden ayrışmış çeşitli özelliklerini canlandıracak; bu baskının karşılığı olarak Hayır ben Türk değilim gibi üst kimlik bağlamından koparılmış bir yanıtla karşılaşılacaktır. Bu, bizim anlamakta zorluk çekmememiz gereken tarihsel bir gerçekliktir.

Kuru bir Ancak siz Türksünüz siyaseti yerine ortak noktaların üzerine gidilerek hareket edilmelidir. Örneğin Ahmet Yesevi kimin değeridir? Göktürk Devleti hepimizin ortak mirası değil midir? Günlük hayatta uyguladığımız ortak kültürel pratikler neye işaret eder? Bütün bu soruların bizi götüreceği yer, Türk kimliğidir. Tarih bizi bu ortak varlığımızı bulma duygusuna yöneltir. Ancak bu duyguyu, diğer kimliklere yöneltilecek saldırgan bir tutumla berkitmek olası değildir. Büyük Türk Kağanlığından günümüze ulaşan Orhun Yazıtları bile, Türklük çatısı altında çeşitlenmiş kimliklerin tarihsel varlığını reddetmemiştir. Kendini karşıtlıktan var etme uğraşı, bu durumda sonuçsuz kalır. Çünkü ortada bir karşıtlık yoktur. Sarılmamız gereken payda, yapılacak derinlemesine çalışmalarla bulunması gereken ortak kültür ögeleridir.

İslam tesirinin oldukça sınırlı olduğu Tıva gelenekleriyle bile ortak birçok geleneğimiz hala yaşatılmaktadır. Yolculanan kişinin kapıya kadar uğurlanması, yeni evli çiftin bir yastıkta kocaması ve sıralanabilecek birçok geleneğe, Türkiye Türkleri de yabancı değildir. Tıva ve diğer birçok Türk kültür coğrafyası üzerine derinlemesine çalışmak, okumak ve onları anlamak; bu ortaklıklardan çok daha fazlasını ortaya çıkartarak Türk halklarını ortak paydada buluşturur. Büyük şaman Monguş Kenin Lopsanın Tıvaların Gelenekleri adlı kitabında birçok yerde yapmış olduğu Türk Kağanlığı vurgusu,[3] Türk kimliğinin Türkiyeden en uzak coğrafyalarda bile unutulmadığının en önemli göstergesidir. Tıvalar Türktür, ancak Tıva oldukları kadar.

Medyanın zaman zaman yarattığı, bir güncel konuyu sanki tek önemli meseleymiş gibi gösterdiği büyük güç, bütün Türklerin ortak aidiyet duygusuna yöneltilmelidir. Aksi takdirde büyük umutlar beslenen devletler üstü teşkilatlanma süreci, halkların gözünde

yalnızca satır aralarında kalacak ve birkaç özel günle sınırlanacaktır.

Bu durumu engelleyebilecek diğer bir güç, kültürlerin ortaklıkları üzerine toplumların da dikkatini çekerek çalışmaktır. Her türlü çalışmanın sonucunu topluma yöneltmek, bir diğer deyişle çalışmanın niteliğini eylemcileştirmek demektir. Bu doğrultuda yapılacak özenli çalışmalar, bize farklılıklarımızı da öğretecek ve böylece bu farklılıklardan belki de yeni ortaklıklar doğacaktır. Ortak kültür farkındalığı, ancak toplumsallaştığı ölçüde ortak kültürü doğurur. Belirli bir seçkin çevrenin geleceğe dönük dokunaklı nostaljisi, toplumların Türk kimliğine olan aidiyet duygusunu sağlamaz. Aksine birlik duygusunu anlamlandıramayan halk kitlelerini, yeni bir varlık arayışı içinde sancılar.

Ortak aidiyet duygusunun toplumsallaşması, aynı zamanda devletler eliyle yükselen Türklük tanımının sınırlarını da öteye taşır. Çünkü Türk kimliği, Türk Devletleri Teşkilatını aşan ve Teşkilat Üyesi Ülkeler Milleti tanımından çok daha geniş ve kapsayıcıdır. Türk kimliğinin toplumsallaşması, devletleri sınırlayan siyasi ve ekonomik ölçüleri ortadan kaldıracak, toplumların teşkilat dışında bulunan Türk unsurlarına yönelik hassasiyetlerini güçlendirecektir.

Sonuç

Çağımız, eski birlik çağlarından başka bir çağdır. Artık dikilecek bir balbal kalmamıştır. Devletler, birlik duygusunu ancak ellerindeki yeni kaynakların kullanımıyla yükseltebilir. Eğitimden sanata birçok alanı kapsayan kültür politikaları, ortak aidiyet duygusunun oluşması için temeldir. Toplumların her kesimine tesir edecek bu politikalar, birlik duygusunu kalıcılaştırır. Türk kimliği çatısı altında oluşturulacak kalıcı birlik duygusunun yolu, çeşitli kimlerin varlığını gözeterek uygulanacak kültür politikalarının toplumsallaşmasından geçer.

* *Fotoğraf: Wikipedia*

***Doktora Öğrencisi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi*

---

[1] P. B. Golden, *Türk Halkları Tarihine Giriş* (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2014), 341.

[2] A.g.e.

[3] Detaylı bilgi için bkz. M. Kenin-Lopsan, *Tuvaların Gelenekleri* (Ankara: Bengü Yayınları, 2019).

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: ÖZKAN, Alparslan. 2026. "TÜRKLERİN BİRLİĞİ VE BİRLİK DUYGUSUNUN SANCISI - 21.11.2021." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2021 / 70. Kasım 26. Erişim Ekim 30, 2026. https://avim.org.tr/Blog/TURKLERIN-BIRLIGI-VE-BIRLIK-DUYGUSUNUN-SANCISI-21-11-2021

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır